

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ БДЖІЛЬНИЦТВА ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

RESOURCE POTENTIAL OF THE BEEKEEPING INDUSTRY OF THE BLACK SEA REGION

У статті досліджено ресурсний потенціал галузі бджільництва Причорноморського регіону, який займає південну частину України. Сьогодні галузь бджільництва є важливою складовою частиною економіки Причорноморського регіону, що визначає обсяги, пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни. Бджільництво є базою та джерелом сталого розвитку для низки галузей, зокрема галузі рослинництва, основою функціонування якої є розведення, утримання й використання бджіл для запилення ентомофілних рослин сільськогосподарського призначення та підвищення їх урожайності, фармацевтичної, харчової галузей. У березні 2019 року Регіональною торгово-промисловою палатою Миколаївської області було розпочато реалізацію проекту «Інтенсифікація торгівлі і модернізація бджільництва, а також пов'язаних з ним секторів економіки» (ITM BEE BSB), який буде тривати до 26 березня 2021 року. Результатами реалізації цього проекту мають стати розв'язок і модернізація підприємництва у сфері бджільництва, а також розвиток торгівлі й партнерства в регіоні басейну Чорного моря. Саме тому дослідження ресурсного потенціалу галузі бджільництва є дуже важливим не тільки для Причорноморського регіону, але й для України загалом.

Ключові слова: ресурсний потенціал, Причорноморський регіон, бджільництво, мед, економічний потенціал, ринкова економіка.

В статті досліджено ресурсний потенціал галузі бджільництва Причорноморського

регіону, который занимает южную часть Украины. Сегодня отрасль пчеловодства является важной составляющей экономики Причерноморского региона, которая определяет объемы, предложения и стоимость основных видов продовольствия для населения страны. Пчеловодство является базой и источником устойчивого развития для ряда отраслей, в частности отрасли растениеводства, основой функционирования которой является разведение, содержание и использование пчел для опыления энтомофильных растений сельскохозяйственного назначения и повышения их урожайности, фармацевтической, пищевой отраслей. В марте 2019 года Региональной торгово-промышленной палатой Николаевской области была начата реализация проекта «Интенсификация торговли и модернизация пчеловодства, а также связанных с ним секторов экономики» (ITM BEE BSB), который будет длиться до 26 марта 2021 года. Результатами реализации этого проекта должны стать развитие и модернизация предпринимательства в сфере пчеловодства, а также развитие торговли и партнерства в регионе бассейна Черного моря. Именно поэтому исследование ресурсного потенциала отрасли пчеловодства является очень важным не только для Причерноморского региона, но и для Украины в целом.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, Причерноморский регион, пчеловодство, мед, экономический потенциал, рыночная экономика.

УДК 332.122.5

<https://doi.org/10.32843/bses.49-20>

Чміль А.С.

аспірантка кафедри
глобальної економіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Chmil Alla

National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

The article explores the resource potential of the beekeeping industry in the Black Sea region, which occupies the southern part of Ukraine. It includes Odesa, Mykolaiv and Kherson regions and Autonomous Republic of Crimea until 2014. The leading inter-branch complex of the Black Sea Economic Region is the agro-industrial complex, which has high rates of production of grain (almost a third in Ukraine), sunflower, grapes, fruits, vegetables, meat, and wool, which is 14.4% in the total volume of Ukraine. In general, agriculture in the Black Sea region is highly developed and has a multi-sectoral structure. The main areas are livestock with well-developed horticulture, viticulture and horticulture. Among the livestock, industries are the cattle-breeding of dairy and meat and dairy products, as well as pig breeding, sheep breeding, poultry farming, silk production and beekeeping. Today, the beekeeping industry is an important component of the economy of the Black Sea region, which determines the volume, supply, and value of basic food for the population of the country. Beekeeping is the basis and source of sustainable development for a number of industries, in particular the crop sector, the basis of which is the breeding, keeping and use of bees for pollination of entomophilic agricultural plants and increases their productivity, pharmaceutical, food and others. On the basis of the requirements of the Laws of Ukraine "On State Support for Agriculture of Ukraine" and "On Beekeeping", the Beekeeping Industry Development Program for the period 2016–2020 was developed million and production of natural honey up to 120 thousand tons, wax up to 2.8 thousand tons. In March 2019, the Regional Chamber of Commerce and Industry of Mykolayiv Oblast launched the implementation of the project "Intensification of Trade and Modernization of Beekeeping and Related Economic Sectors" (ITM BEE BSB), which will last until 26.03.2021. The implementation of this project should result in the development and modernization of beekeeping entrepreneurship, as well as the development of trade and partnership in the Black Sea region. Based on this study, the resource potential of the beekeeping industry is very important not only for the Black Sea region but also for Ukraine as a whole.

Key words: resource potential, Black Sea region, beekeeping, honey, economic potential, market economy.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування ринкової економіки в регіонах вимагає вирішення складних завдань, серед яких слід назвати максимально повне використання потенційних можливостей, формування здатності швидко адаптуватися до змінної ситуації на ринку. Одним із найпродуктивніших регіонів України є Причорноморський регіон. До його складу входять Одеська, Миколаївська та Херсонська області, а також АР Крим до 2014 року. Провідним міжгалузевим комп-

лексом Причорноморського економічного району є агропромисловий комплекс, який має високі показники виробництва зерна (майже третину в Україні), соняшнику, винограду, фруктів, овочів, м'яса й вовни, що становить 14,4% у загальному обсязі України. Загалом сільське господарство Причорноморського регіону є дуже розвиненим і має багатогалузеву структуру. Основним напрямом є зерново-тваринницький з добре розвинутим садівництвом, виноградарством та овочівництвом.

Серед галузей тваринництва слід виділити скотарство молочно-м'ясного й м'ясо-молочного напрямів, а також свинарство, вівчарство, птахівництво, шовківництво та бджільництво.

Сьогодні галузь бджільництва є важливою складовою частиною економіки Причорноморського регіону, що визначає обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни. Бджільництво є базою та джерелом сталого розвитку для низки галузей, зокрема галузі рослинництва, основою функціонування якої є розведення, утримання й використання бджіл для запилення ентомофільних рослин сільськогосподарського призначення та підвищення їх урожайності. Усе це свідчить про високий інтерес до проведення аналізу ресурсного потенціалу галузі бджільництва Причорноморського регіону, що зумовило вибір напряму дослідження в науковому й практичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченням проблем ресурсного потенціалу займалися такі вчені, як Г. Атаманчук, В. Бабаєв, Н. Багров, Т. Безверхнюк, П. Беленький, С. Біла, В. Боров, З. Варналій, В. Воротін, О. Грішнова, А. Діброва, М. Долішній, І. Дробот, Л. Жаліло, Л. Зайцева, С. Злупко, В. Куйбіда, Е. Лібанова, Ю. Маршавін, О. Павлов, І. Розпутенко, В. Руденко, В. Тертичка, С. Тумакова, М. Чумаченко, В. Шевчук.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сучасного стану та подальшого формування ресурсного потенціалу галузі бджільництва Причорноморського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ресурсний потенціал регіону є джерелом і засобом його відтворення, а також відіграє ключову роль у визначенні функцій, спрямованості та динаміки розвитку. Його можна оцінити шляхом комплексного аналізу сукупності ресурсів, тобто внутрішніх складових частин потенціалу. Важливість розгляду категорії «ресурсний потенціал» зумовлена тим, що будь-які цілі й завдання щодо досягнення кінцевих, соціально значущих результатів на перспективу значною мірою визначаються ресурсним потенціалом суспільства (країни, регіону).

Ресурсний потенціал регіону характеризується наявними ресурсами й складається з таких основних видів потенціалів, як економічний, поселенський, природний, трудовий, соціальний, інформаційний, фінансовий. Загальне поліпшення реалізації потенціалу регіону може відбутися навіть у разі більш ефективного використання будь-яких наявних ресурсів, однак цього не може статися без якісного поліпшення управління на всіх рівнях, а саме на рівнях держави, регіону, області, району, міста, селища, села, а головне, підприємства, яке безпосередньо забезпечує додану вартість для регіону. Ефективне функціонування суб'єктів господарювання потребує створення сприятливого регуляторного середовища та підтримки у використанні можливостей для розвитку, зокрема ресурсних [2, с. 67].

Формування ефективних механізмів вирішення цих завдань неможливе без усебічного, системного дослідження такої категорії, як ресурсний потенціал регіону, її складових частин та відповідного вітчизняного й зарубіжного управління. Трансформація економічних реформ в Україні сприятиме комплексному використанню ресурсного потенціалу регіону, який є одним із головних важелів зміцнення позитивних тенденцій у соціально-економічному розвитку держави, а також пріоритетним завданням державної регіональної політики. Здійснення соціально-економічних перетворень в Україні значною мірою залежить від використання ресурсного потенціалу регіону, адже гармонійність і збалансованість розвитку його складових частин є найважливішими передумовами розвитку країни та суспільства [2, с. 5].

Серед останніх спроб визначення регіонів більш вдалим є запропонований В. Гурєєвим територіальний поділ України на 8 економічних районів, таких як Донецький, Придніпровський, Східний, Центральний, Поліський, Подільський, Причорноморський, Карпатський. В основу цього розподілу було покладено такі основні критерії, як природні екологічні критерії, економічний та науково-технічний потенціал, територіальний поділ праці [2, с. 15].

У статті досліджено Причорноморський регіон, який є житницею України, адже степи Причорноморського регіону перетворені на зерновий пояс озимої пшениці й кукурудзи. Площі, зайняті зерновими культурами, займають майже половину посівних площ району. Серед технічних культур провідне місце посідають соняшник, ефіроолійні (коріандр, троянда, лаванда, шавлія тощо), тютюн, цукрові буряки. Міжрайонне значення мають овоче-баштанні культури (помідори, перець солодкий, баклажани й кабачки, кавуни й дині).

Овочівництво активно розвивається навколо міста-мільйонера Одеси, великих центрів консервної промисловості (Херсона та Ізмаїла) та на південному заході Криму. Баштанні продовольчі культури культивуються повсюдно в межах району. Славиться район садами та виноградниками. Садівництво поширене на всій території району, але особливо в АР Крим (до анексії Криму Російською Федерацією, тут і надалі інформація та статистичні дані по АР Крим представлені до 2014 року включно). У насадженнях домінують абрикоси, персики, черешня, вишня, слива, яблуня, груша, грецький горіх, мигдаль. Район посідає перше місце в Україні за насиченістю виноградниками. Основними галузями тваринництва є скотарство молочно-м'ясного та м'ясо-молочного напрямів, свинарство, вівчарство, птахівництво та бджільництво.

Овочівництво активно розвивається навколо міста-мільйонера Одеси, великих центрів консервної промисловості (Херсона та Ізмаїла) та на південному заході Криму. Баштанні продовольчі культури культивуються повсюдно в межах району. Славиться район садами та виноградниками. Садівництво поширене на всій території району, але особливо в АР Крим (до анексії Криму Російською Федерацією, тут і надалі інформація та статистичні дані по АР Крим представлені до 2014 року включно). У насадженнях домінують абрикоси, персики, черешня, вишня, слива, яблуня, груша, грецький горіх, мигдаль. Район посідає перше місце в Україні за насиченістю виноградниками. Основними галузями тваринництва є скотарство молочно-м'ясного та м'ясо-молочного напрямів, свинарство, вівчарство, птахівництво та бджільництво.

З огляду на те, що більшість представлених рослин регіону запилюється бджолами, ми дослідили кількість бджолиних сімей в областях регіону (рис. 1, 2).

Виходячи з цього дослідження, можемо сказати, що є суттєва різниця між динамікою кількості бджолиних сімей у господарствах населення та сільськогосподарських підприємствах. Якщо розглядати графік щодо областей, то бачимо, що на рис. 2 маємо однаковий спадний тренд по всіх областях Причорноморського регіону.

Таку динаміку можна пояснити зменшенням сільськогосподарських підприємств, у яких одним з напрямів діяльності є бджільництво. Це несе негативний вплив на ресурсний потенціал цих підприємств, зменшення урожайності культур та зменшення валового збору. Відповідно, це знижує ресурсний потенціал усього Причорноморського

регіону. Для більш ґрунтовного оцінювання ми розглянули наявність бджолиних сімей у середньому за чотири роки за період 1992–2018 років.

З табл. 1 бачимо, що дійсно відбувається критичне зменшення бджолиних сімей у сільськогосподарських підприємствах, що займаються бджільництвом. Щодо господарств населення, то тут ситуація є більш-менш стабільною. Незначні коливання в кількості бджолиних сімей у господарствах населення є нормою, адже на це впливають погодні умови, загибель бджіл тощо, тобто в Причорноморському регіоні галузь бджільництва зосереджена в господарствах населення.

У зв'язку з важливістю галузі бджільництва для Причорноморського регіону за підтримки Європейського Союзу через Спільну операційну програму транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства «Басейн Чорного моря

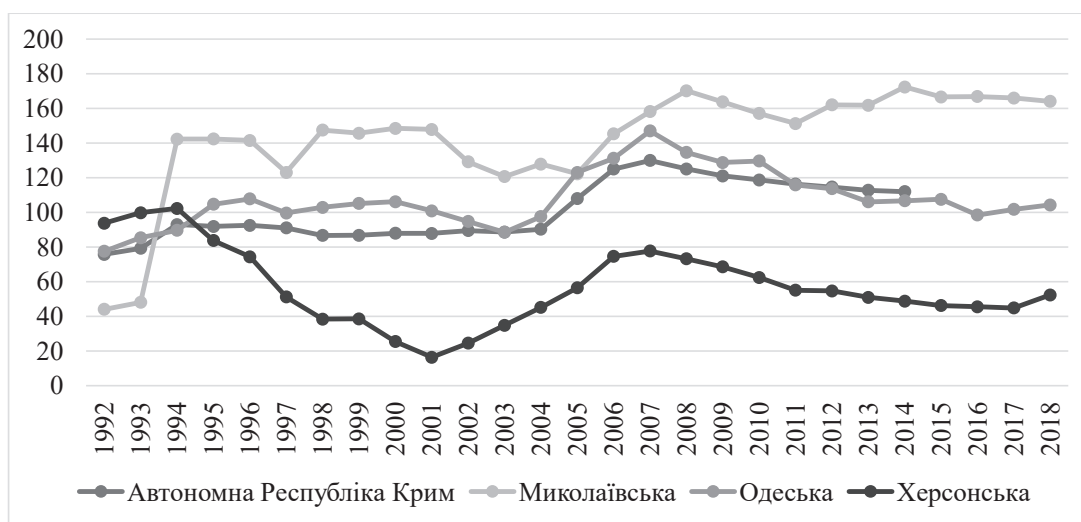

Рис. 1. Наявність бджолосімей у господарствах населення, тис. сімей

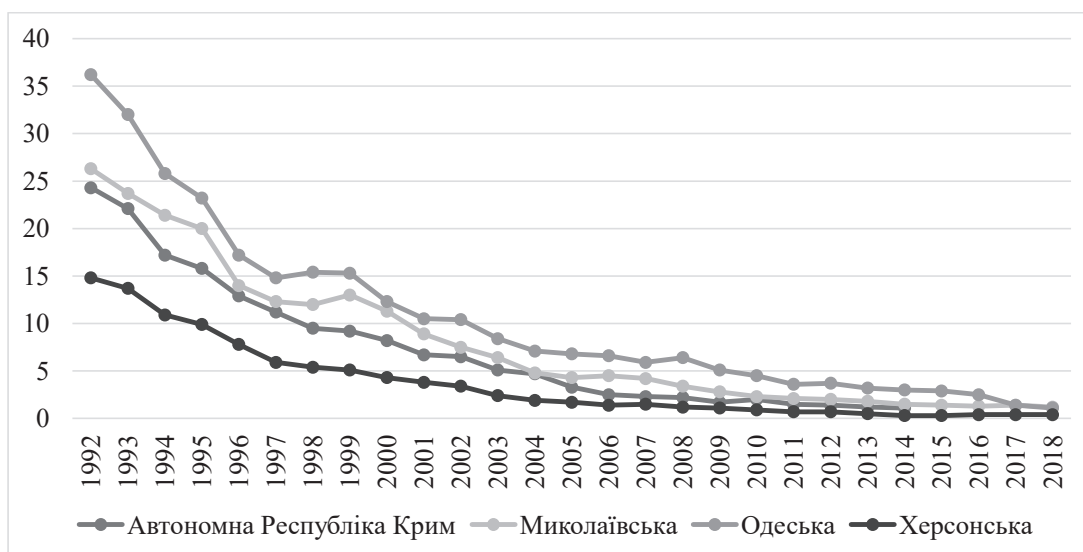

Рис. 2. Наявність бджолосімей у сільськогосподарських підприємствах, тис. сімей

Динаміка кількості бджолиних сімей, тис. сімей

Господарства	1992–1995 роки	1996–1999 роки	2000–2003 роки	2004–2007 роки	2008–2011 роки	2012–2015 роки	2016–2018 роки
Сільськогосподарські підприємства	84,3	45,3	29,0	15,9	10,4	6,3	3,4
Господарства населення	363,5	394,7	407,9	394,9	383,3	371,3	368,3
Разом	447,8	440,0	436,9	410,8	393,7	377,6	371,7

2014–2020» 27 березня 2019 року було розпочато реалізацію проекту «Інтенсифікація торгівлі і модернізація бджільництва, а також пов'язаних з ним секторів економіки» (ITM BEE BSB). Цей проєкт буде тривати до 26 березня 2021 року. Загальний бюджет проєкту складає 758 303 євро з прямих фінансуванням з боку Європейського Союзу у 697 638,76 євро [4]. В ході реалізації проєкту планується розробити загальну структуру функціонування мережі виробників продукції бджільництва у Причорноморському регіоні, пошуку нових можливостей для розвитку міжнародної торгівлі та модернізації галузі, стимулювання зростання життєздатності галузі та підвищення її конкурентоздатності через імплементацію заходів у Чорноморську бізнес-мережу, спрямованих на підвищення кваліфікації та фахових знань виробників продукції бджільництва та їх економічних показників і можливостей доступу до нових ринків збуту, вжиття заходів, спрямованих на підвищення обізнаності щодо корисності продуктів бджільництва для здоров'я людини та підвищення рівня продовольчої безпеки шляхом вжиття інших заходів економічного, культурного, освітнього та політичного характеру [5].

Висновки з проведеного дослідження. Основним завданням сталого розвитку є посилення соціальної складової частини, забезпечення раціонального природокористування, відтворення ресурсної бази виробництва, реструктуризація господарського комплексу регіону у зв'язку з новими економічними та соціальними умовами.

Галузь бджільництва є однією з найважливіших галузей, які забезпечують сталий розвиток регіону та його ресурсний потенціал, адже саме галузь бджільництва забезпечує збільшення урожайності культур та відтворення ресурсної бази виробництва шляхом запилення ентомофільних культур, однак, як бачимо з проведеного дослідження, в регіоні відбувається зменшення кількості бджолиних сімей у всіх областях.

Причорноморський регіон є одним з основних регіонів, який орієнтується на розвиток бджільництва та має програми підтримки Європейського Союзу. Участь у таких програмах дасть змогу Причорноморському регіону

не тільки наростити ресурсний потенціал, але й стати одним з провідних регіонів України з виробництва меду та воску. Також розвиток галузі бджільництва збільшить рівень зайнятості населення, покращить здоров'я людей та забезпечить продовольчу безпеку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Продуктивні сили економічних районів України / Б. Данилишин, Л. Чернюк, О. Горська, М. Фащевський, Л. Антоньєва, І. Щедрова, М. Нікітюк. Київ : ЗАТ «Нічлава», 2000. 517 с.
2. Орлатий М., Романюк С., Дегтярьова І. та ін. Ресурсний потенціал регіону : навчальний посібник. Київ : НАДУ, 2014. 724 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 21.01.2020).
4. Офіційний сайт Регіональної торгово-промислової палати Миколаївської області. URL: <https://rtp.com.ua/ogoloshennya/intensyfikatsiya-torgivli-i-modernizatsiya-bdzhilnytstva-a-takozh-pov-yazanyh-z-nym-sektoriv-ekonomiky> (дата звернення: 08.02.2020).
5. Офіційний сайт Національної академії аграрних наук України. URL: <http://naas.gov.ua/slide/bdzh-lnitstvo-ukra-ni-stan-problemi-shlyakhi-rozv-yazannya> (дата звернення: 05.02.2020).

REFERENCES:

1. Danylyshyn B., Cherniuk L., Horska O., Fashchevskiy M., Antonieva L., Shchedrova I., Nikitiuk M., Klynovyi D. (2000) Produktivni syly ekonomichnykh raioniv Ukrainy [Productive forces of economic regions of Ukraine]. K. : ZAT "Nichlava".
2. Orlatyi M. (2014) Resursnyi potentsial rehionu [Resource potential of the region]. K. : NADU.
3. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. Available at: www.ukrstat.gov.ua (accessed 21 January 2020).
4. Ofitsiyni sait Rehionalnoi torhovo-promyslovoi palaty Mykolaivskoi oblasti. Available at: <https://rtp.com.ua/ogoloshennya/intensyfikatsiya-torgivli-i-modernizatsiya-bdzhilnytstva-a-takozh-pov-yazanyh-z-nym-sektoriv-ekonomiky> (accessed 04 February 2020).
5. Ofitsiyni sait Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy. Available at: <http://naas.gov.ua/slide/bdzh-lnitstvo-ukra-ni-stan-problemi-shlyakhi-rozv-yazannya> (accessed 05 February 2020).